

Aspecte ale situației clerului greco-catolic din protopopiatul Târgu Mureș în primii ani după revoluția de la 1848-1849

Parte integrantă a intelectualității, clerul român a avut un rol important în perioada revoluției de la 1848-1849, aducându-și o contribuție hotărâtoare în formularea programului social și național, în organizarea mișcării, făcând legătura între *"inteligentă"* și masele rurale pe care le-au constientizat asupra idealurilor și le-au antrenat în mișcarea revoluționară, furnizând în același timp cadre pentru organismele militare și pentru noua administrație românească. Demonstrând rolul și influența, pe care o aveau asupra credincioșilor, participarea la evenimentele din 1848-1849, alături de popor, identificarea cu năzuințele lui, preoții, slujitorii bisericii și păstrătorii limbii și naționalității române au avut cel mai mult de pățimit în timpul revoluției de la 1848. Nu de puține ori, preoții au luptat cu arma în mână, în fruntea credincioșilor pentru apărarea drepturilor legitime, pentru emanciparea politică și socială, pentru libertatea și unitatea tuturor românilor. Constient de forța clerului în cunoscuta *"Provocațiune"*, Bărnutiu se adresa preoților prin cuvintele: *"De sunteți voi adevărați părinți precum vă numesc pre voi oamenii, nu vă despărțiți de dreptul nații, nu vă despărțiți interesul de al poporului român; pentru Dumnezeu, vă rugăm să nu vă mai uniți cu nimeni până nu veți vedea fericit pre poporul român cu care sunteți de o credință apărați-vă numele cel dulce și strălucit de român și limba cea dulce!"*¹

Cu o situație economică precară, neavând salariul de la stat, trăind din contribuția mai mică sau mai mare a enoriașilor de care nu se deosebeau prea mult în privința stării materiale, preoții își câștigau cu greu un trai plin de lipsuri și privațiuni. Desori erau alături de credincioși la munca câmpului, la pădure, la târguri încercând să își ducă traiul, să-și întretină familia și să plătească dările către stat. În vederea ameliorării situației preoților, în perioada următoare revoluției, se cerea achitarea restanțelor pentru anii 1848-1849, exceptarea de la plata capitației și executarea unor sarcini către stat până când nu se vor lua măsuri pentru întreținerea lor și ajutorarea din fondurile statului. Se impunea cu necesitate salarizarea clerului din partea statului

deoarece, preocupați de traiul zilnic, nu aveau timpul necesar pentru a se instrui pe ei înșiși și pe credincioși.

Pentru a putea veni în sprijinul preoților și al celorlalți slujitori ai bisericii, precum și al dascălilor, guvernatorul Transilvaniei, Wolghe-muth, solicită prin ordinul nr. 192 din 8 ianuarie 1850, să se informeze guvernul despre situația materială, financiară, sursele de subsistență ale acestora și numărul credincioșilor din fiecare parohie. Consistoriul de la Blaj îl informează pe protopopul Farago de această intenție a guvernatorului și îi cere să se deplaseze de urgență din sat în sat sau, de nu va fi posibil acest lucru, să cheme preoții și curatorii din câte 3-4 sate la sine pentru a se face cunoscute următoarele:

"1- câte parochii sunt în tractul protopopescu a fr(ăției) tuale și anumiți în fieștecare parochie câte suflete se află.

2- are parochiul canonică porție, de are este aceia adecuată sau ba? Și veniturile anuale pure, adecă: scotând afară cheltuiala și osteneala atâta din canonica porție cât și cella din leuntru după patrafiru căpătate cam la câtu s-ar putea aestima.

3- este scola și dascălu în parohie, de este câtă plată au avutu dascălu și din ce fondu.

4- are biserica ceva dotație zestre spre conservare și au din acestia dotație împărtaşescu-se slujitorii beserecei? Despre acestea toate fiindcă zebava pre paguba noastră aru fi cât mai curându a ne informa stânsă datorie se-ți îi."

Cererile preoților adresate în cursul anului 1850, prin intermediul protopopului Farago, pentru a se interveni în favoarea lor, în privința scutirii de unele obligații nu au avut nici un rezultat. În răspunsul consistoriului blăjean se specificau cauzele pentru care nu se putea interveni în soluționarea acestor probleme: prin constituție și noile legi elaborate nu au dreptul de a interveni în astfel de probleme care nu aparțin sferei religioase: *"cererile persoanelor bisericesci cătră pre onorat frăția tua pentru a midloci a lor de la plățirea darei capului și vama pădurilor și a târgurilor scuteintia date și prin prea onorat frăția tua pentru acelasu scopu încoace înaintate, cu acea încunoscimiare ti le retrimitem, ca după principiala constituțiunei de*

acum și aceea a măsuratelor rânduieli praevingente, consistoriului neputendu ceva asemenea midloci, nici acelea cereri le poate din partea sua locurilor mai înalte substerne”³.

Dezorganizarea serviciului religios în timpul revoluției prin părăsirea parohiilor de către preoți de teama rebeliunii maghiare, alungarea lor, sau trecerea unora de partea insurgentilor maghiari, ocuparea ilegală a unor parohii rămase vacante, invalidarea căsătoriilor oficiate de aceștia, au impus cu necesitate clarificarea situației personalului clerical. În acest sens, circulara din 24 februarie 1850 precizează, în mod clar, obiectivele respective: *“Deoarece sub zilele rebeliei magyare nu numai în cele civile lucruri ci și în cele beserecești multe fărâdelegi s-au întâmplat mai cu samă prin unii dintre preoții cei mai sumeți nesuferite scandale s-au causat și aceste acum liniștindu-se, neîndreptate mai încolo nu potu remane spre împlinire următoarele am a fi le încredinția:*

1 - *Ca se privegezi de este vreun preotu de sub tulburările magyare în vreo parochie din tractulu frăției tuale fără legiuita orenduulă așeziatu?*

2 - *Pe unul ca acela vreodată se-l opresti de la funcții și venituri ca pe unu intratu pe cale rătăcită în staul se-l trimeti la consistorium referindu deodată și frăția tua totu lucrul ca de aici să se îndrepteze la legiuita sua parochie și vacantă cu esirea acestuia se se pota altuia încredinția.*

3 - *Se-i cauți protocollu, pe cine și cându au cununatu vreo pareche, cu a cui facultate! Pentru ca acestu felu de căsătorii potu fi fără de lege și nestatornice, ba și dispensațiile de la începutulu lui septembar anului trecut prin alte G(eneral).* vicariu date sunt totu așa, ci și

4 - *Se iei sama bine și după alte nelegiuiri în zilele rebeliei întâmplate și despre totu sincera relație se faci”⁴.*

La 23 octombrie 1851, prin intermediul notarului Ștefan Man, este adusă la cunoștința protopopului, îngrijorarea consistoriului pentru faptul că în multe dintre parohiile mai reprezentative nu exista personal calificat, posturile fiind ocupate de necalificați. Drept urmare, i se recomandă înlocuirea acestora cu preoți bine pregătiți profesional și de înaltă ținută morală: *“Mai pe urmă nu putem a nu ne arăta durerea, care ne cuprinde căutând la trista a diocesului nostru sorte care prin tratele și prin aceia se face mai de josu. che pentru superedificatele parochiale nu arareori cu înapoierea celor mai demni, cari nu sunt în stare de a plăti tocma nequalificați au trebuit a se vîr la cele mai bune parochi; spre a putea dăra emancipa parochiile*

de acest jug, și a deschide cale slobodă la cei qualificați, se provoca toți frații protopopi că quat vor pute mai curundu să conscrie barim cele mai bunisoare parochii cu asemenea superedificare împovărată, și cercând întei a pleca poporul spre răscumpărarea lor quand acesta au n-ar putea, au n-ar voi a le plăti cu numele însemnate să se trimită încoace, ca răscumperându-se superedificatele parochii să se emancipeze pe sama celor ce pe drept le vor merita”⁵. Cu acest prilej se recomandă, de asemenea, completarea cu exactitate a matricolelor privind persoanele căsătorite, botezate și decedate, necesare realizării situației statistice începute în a doua jumătate a anului 1850. Beneficiind de sprijinul autorităților politice și al protopopului din tractul respectiv, în cazul nostru, Elic Farago, în condițiile complexe post revoluționare, preoții au contribuit în mod semnificativ la realizarea situației statistice, importantă pentru cunoașterea potentialului uman al monarhiei în perioada respectivă.

Correspondența dintre episcopul Alexandru Șterca Suluțiu și protopopul Tg. Muresului, Elic Farago, subliniază preocuparea acestora pentru numirea preoților în unele parohii, astfel, Dănilă Man este numit preot în Bărdos cu obligativitatea căsătoririi sale⁶, Ioan Tolan din Bözöd Ujfalu este strămutat în parochia Hărăskracului⁷, Ioan Lorintz la Culpui, iar George Popovici la Vaja⁸. Pentru a rezolva problema cantorului din Ceuas, preotul Săbedului, Ladislau Pop, este însărcinat de către protopopul Farago să cerceteze la fata locului, motivele refuzului credincioșilor de a-l accepta pe fiul cantorului din Culpui drept cantor în această localitate. În protocolul încheiat la 21 octombrie 1852, cei 70 de semnatari și-au exprimat astfel voința: 48-împotrivă; 7-pentru; 15-absenți⁹.

Preocupat de soarta episcopului Lemeny, destituit de generalul Puchner prin decretul din 9 noiembrie 1848, despre care nu avea nici o informație, consistoriul blăjean își exprima regretul de a nu fi intervenit în favoarea lui pe lângă guvernatorul Wolghemuth printr-un memoriu semnat de toți clericii. Aceste gânduri sunt surprinse în adresa către Farago la 10 martie 1850: *“Starea episcopului și bunului nostru părinte îmi este necunoscută, credu totuși aceia a fi nefericită - uitătu audi che cauzu iar sta bine și dară s-ar fi trimisu la Vienna spre finala decisiune. Dumezieu știe ce va urma - bine ar fi fostu și din partea domniei tuale a se fi asternutu o cerere subscrisă de toți districtualii la excellenția sua*

*domnul gubernatoru pentru absolutiei stiindul-totu clerul a fi nevinovat - poate nici acum nu e târziu, che precum vedu eu nu-i fundamentu a-l scutura - sapienti satis -"*¹⁰.

Prin numeroase ordine și circulare guvernatorul Transilvaniei, Wolghemuth, își exprima nemulțumirea cu privire la activitatea desfășurată de preoții care continuau să se amestece în problemele politice și civile, compuneau memorii și reclamații împotriva persoanelor particulare și a administrației publice, întretinând astfel o atmosferă de continuă agitație în rândul populației. Mai mult, preoții au refuzat să se prezinte ca martori la citarea comisiei guvernamentale, a "*judetiului criminal*", provocând, astfel, iritarea guvernatorului care considera că și preoții, la fel ca toți locuitorii, sunt obligați să se înfățișeze în fața comisiilor și să mărturisească adevărul despre evenimentele petrecute în timpul revoluției¹¹. Acuzați de a fi conducători, de organizarea unor întruniri secrete, conspirații politice, unii dintre preoți au fost arestați și anchetați. Această angajare politică din partea preoților nu avea un caracter subversiv, ea reprezenta exercitarea vechii lor autorități în calitate de conducători ai satelor. Acum, ca și în timpul revoluției, ei au acționat în strânsă legătură cu conducătorii laici aducând mari faloase națiunii române¹². Ca urmare, la 15 august 1851, guvernul emite un nou decret (nr. 18 998) prin care se interzice amestecul preoților în treburile politice ale Principatului. Acesta este adus la cunoștința preoților uniți prin intermediul vicarului consistorial Ștefan Man și al protopopilor din eparhiile locale, respectiv, protopopului Elie Farago¹³. Circulara se deschide prin exprimarea nemulțumirii și mahnirii consistoriului față de preoții care nescotind sfatul și îndemnurile de a nu se amesteca în problemele politice au continuat această activitate.

"De oară ce din partea acestui consistoriu nu o dată prein circulare câtră totu clerulu îndreptate în urma prea înaltelor ordenațiuni au fostu frățiesce și tot odată din deregătorie cercați toți preoții acesteia diocese, ca în trebile politicesci nemestecându-să și singuri celea de deregătorie preoțiască ținătoare împlinindu-le poporul spre ascultare și supunere câtră deregătoriile politice și spre împlinirea ordenațiunilor acestora să-l îndemne aducându-i amente că toată puterea de la D-zeu este dată și prin aceasta organelor înaltei ocârmuire întru împlinirea înaltului serviciu nu spre pedecă ci spre ajutoriu se le fie - nu fără

a inimei măchnire și întristare am cetitu gratiosul decretu a înaltului c.r. guberniu din 15 august a.c. cu nrulu 18. 998 însemnatu prin care se face cunoscutu cum că unii preoți romanesce uniți, nebăgându în samă înalta sua chemare și păsiendu preste hotarele deregătoriei preoțiesci se amestecă în administrațiunea lucrurilor politice și judeciale, - compun arătări și delațiuni nedrepte atâta a contra privatilor, câtu și a officieloru publice prin false învățieturi și îndemnuri aducu părțile liteigate în gresială, iară officiele publice înaintea poporului în presupusu reu, micșorându-le vazia și trebuinția auctoritate - ba unii îndrăsnescu nu în a suale ci în treburi streine, fată înaintea deregătoriilor împărătesci a se arăta, acolo prin o putare animoasă preutului nepotriviță prin aretări stângace, prin anunțături necuvioase și amelientieturi a vătâma persoanele deregătorești nu să sfiesc".

Rezultă că puterea politică și administrativă, fiind o emanație a puterii divine, se impune a fi respectată fără a i se pune la îndoială autoritatea, cu atât mai mult de către preoți care au rolul de a îndemna poporul la ascultare și supunere față de legile țării. Pentru această atitudine îndrăzneată, preoții sunt somati de a înceta amestecul în problemele politice, în caz contrar fiind pedepsiți.

"Acelasi Înaltiatu prin noi în puterea mai sus veneratului decretu frăției tuale sub grea responsabilitate-ti commite: a) ca cuprinsulu praeînsemnatu a lăudatului decretu preoților ocârmuirii frăției tuale subordinați, cum vei socoate mai cu bunu resultatu a să putea face sau întru una adunându-i sau din parochie în parochie cerculându-le să-l vestesci și așa să tâlcuiesci că fiesce care bine să înțielegă; b) cu numele acestui consistoriu să-i dojenesci, ca fiecare remanendu pe lângă cuprinderile preoțiesci cu tota ocașiunea să înveția poporulu, ca se fie ascultătoriu și cinsteitoriu de deregătoriile împărătesci și ordeinațiunile acestora, spre folosulu patriei, și a binelui obștescu ținetoare, nesilitu de volie buna să le împlinească; c) să privegegi cum acestea de la fiesce care să prăziescu; d) dacă a-i lua aminte cu oare care aceasta pârîntească dojană nebăgându-o în samă, nu înceată de a se mesteca în lucruri de sfaera deregătoriei suale neținătoare de călu încoace spre a să dispune cele de lipsă pentru a lui conținere și canonire, a-l arăta să-ți ții strânsa și conscientiosa datorie".

Preotul Ilie Răchită din Șamsud este denuntat de către unii concețâteni, că scara, în postul mare a tinut "cu poporul în beserica

adunân suspicioase”. Pentru a se dezvinovăti de acuzele care i se aduc preotul se adresează protopopului Farago, la 25 aprilie 1851, arătând că după uzantele religiei a sărbătorit în a patra săptămână, miercuri seara, canonul lui Andrei, iar vineri acatistele preoțești, joi, sâmbătă și duminică oficiind slujbele obișnuite de Paști. Răchită cere superiorului său să intervină pe lângă generalul Schöbelnn, comandantul militar districtual, explicându-i acestuia obiceiurile religiei greco-catolice pentru a nu crede în delatiunile neadevărate¹⁴. Consistoriul episcopesc, prin notarul, Stefan Man, (30/18 aprilie 1851) se adresează protopopului în vederea luării de măsuri împotriva preotului din Sântana de Mures, Mihail Kormos și a cantorului Ioan Körösi, care au intervenit în probleme administrative și juridice în cazul lui Bolya Vaszi suspectat de furt și omucidere. *“Prea onorat frăția tua aspru să-i înfrunți, căci au îndrăsnit a se amesteca în sfera jurisdicțiunii din afară, a săvârși o inquisițiune pre favoarea lui Bolya Vaszi pentru furt și homicidiu în arestu conduși de muierea acestuia Köröms. Si aceasta în urma decrului guberniale sub 16 octombrie a.c. nr. 9082 către acest consistoriu datu fără scădere impunânduți-se prea onorat frăției tale ca pre acesti deodată să-i ameliști a nu îndrăsnii a să mesteca în spheadera din afară, relele urmări de altmintrea sie-și avendu a le impua”*¹⁵.

Se pare că mult mai dramatică a fost situația preotului Vasilie Turc din Catina, denunțat de unii credincioși care refuzau să-i recunoască autoritatea și cercetat prin comisarul gubernial. Nemulțumit de rezultatul anchetei, preotul solicită episcopului Suluțiu o comisie mixtă de cercetare pentru a avea posibilitatea de a se apăra împotriva acuzelor aduse. Astfel, la 15 noiembrie 1851, Suluțiu, se adresează protopopului Farago, numindu-l comisar bisericesc alături de comisarul cercului respectiv însărcinat cu cercetarea, la fața locului, a respectivei delațiuni. *“Spre o nouă cercare dreptu aceia «per modum commisioni» în celea asupra lui date din aci pre lângă retrimțere la templu seu delațiuni și inquisițiuni mai pre largu cunoscânde pe preutu, onorat frăția tua prin aciasta te renduim în acestu negoiu de comisariu beserecescu - în care întreprindu-te cu ascultarea acolo la fața locului a acelora cari voru de ave ascultia ca mai cu încredeintare si fația cu statulu politicescu se poti lucra, sub datulu praesente ne-amu rugatu de înaltul Commando a Districtulu Reteagului ca de concomisariu se bine voiască lângă prea onorat frăția tua a admite pre comisariul cer-*

*culare concemenu, cu care dacă după ce despre admiterea-i vei fi ori de câtră noi ori spre calea oficiului districtuale incunosciintatu, vei si avea a te pune în cointelegere”*¹⁶. Pentru a diminua amestecul în problemele politice și administrative ale guvernului, preoților li se aduce la cunoștință că citirea legilor, ordinelor și proclamațiilor este atributul funcționarilor administrativi, ei fiind chemați numai pentru informare, pentru a li în măsură a da informații și lămuriri asupra lor credincioșilor. Dacă totuși, împrejurările o vor cere ca vreun ordin să fie adus la cunoștință prin intermediul preoților atunci vor primi instrucțiunile necesare de la consistoriu¹⁷.

O gravă consecință a revoluției de la 1848-1849 a fost trecerea românilor la alte confesiuni. Pentru a reglementa părăsirea de către unii credincioși greco-catolici a religiei lor, prin ordinul din 30 ianuarie 1849, guvernul specifică condițiile trecerii la alte religii: se permite trecerea la alte religii creștine numai celor care au împlinit vârsta de 18 ani, copiii care nu au împlinit această vârstă urmând religia părinților; dacă atestatul este depus la parohul bisericii a cărui religie dorește s-o împărtășească, actul trecerii la această religie este recunoscut. Pe perioada celor patru săptămâni acordate pentru gândire, credinciosul este obligat să frecventeze serviciul religios la vechea biserică, preotul având datoria de a-l învăța cu duhul blândelii adevărul credinței catolice și a-l sfătui părintește să nu părăsească biserica; cei care doresc trecerea la altă religie sunt obligați să prezinte două declarații în fața parohului prin care să specifice dorința de a renunța la religia lor; dacă după patru săptămâni, doritorul își menține opțiunea, preotul îi va acorda permisiunea, atestatul de a trece la religia respectivă. O comunitate sau satul întreg nu poate fi trecut la altă religie prin reprezentanții săi deoarece credința este o convingere personală a fiecărui individ în parte. Dacă însă, fiecare individ renunță la religia sa urmând cele mai sus arătate, atunci se consideră că și comunitatea, în totalitatea ei, a trecut la altă religie, actul fiind validat. Ordinul precizează că, în cazul trecerii unei comunități la altă religie, porția canonică sau alte proprietăți nu rămân în posesia ei, proprietatea asupra acestora fiind stabilită de guvern¹⁸.

Un caz deosebit a fost cel al comunității din satul Ernei, care nemulțumită de preotul lor, Ieremia Ladosianu și cantorul Georgiu Pauleti, au trecut la religia ortodoxă. Se pare că credin-

ciosii au fost influențați în demersul lor de protopopul neunit al Tg. Muresului, Partenie Trombitas. Pentru a demonstra că Trombitas este cauza acestei amăgiri a locuitorilor din Ernei și a certifica trecerea la religia neunită, episcopul Suluțiu cere declarația comunității pentru reglementarea situației și reclamarea protopopului neunit la guvern¹⁹.

Prin intermediul episcopiei unite de Făgăraș, guvernul solicită în anul 1850, situația numerică privind trecerea de către greco-catolici la alte religii, sau revenirea lor în sânul vechii religii părintești. *“Această grațioasă ordinațiune cu aceea strânsu-ți se face cunoscutu frăției tuale că întru împlinirea aceea cu cei mai mare scumpătate să te nevoiești deîn eparchia povățuiri frăției tuale încredințată a însemna și a referi încoace numerulu al celor deîn fiecare parohie scăpătați la alte confesii deodată și a acelora cari credeintia nostra au reprimut, ca apoi de aici în una consignatiune generală să se poată face destulu înaltei demandări”*²⁰. Prin aceeași circulară (din 29/17 ianuarie 1851) se recomandă buna înțelegere și respectul față de preoții neuniți: *“representatiunile despre conflictele religioase pentru amestecările în funcțiuni cu conationalisci neuniți încoace sau la alte jurisdicțiuni făcând de la tote expresiunile vătămătoare în stilu se vă contențiți și cu aceiași neuniți frățietatea și buna harmonie a o ave și păzi să vă nevoiți”*.

Din necesitatea cunoașterii exacte a numărului de credincioși greco-catolici, aceste liste privind trecerea la alte religii au fost transmise anual la consistoriul din Blaj de către protopopi²¹. Este de necontestat faptul că trecerea la alte religii, cu excepția celei ortodoxe, au dus cu timpul la maghiarizarea românilor din aceste zone.

Pentru a întări autoritatea și a îmbunătăți imaginea clerului în fața credincioșilor, a autorităților civile și respectarea normelor ritului oriental, consistoriul de la Blaj a hotărât ca așa cum fiecare categorie de funcționari are uniforma sa caracteristică și reprezentanții clerului să poarte un anumit gen de îmbrăcăminte. Această vestimentație de factură orientală întrebuințată în perioada anterioară continua să fie folosită de ritul oriental din Ungaria, Banat, Bucovina și de pretutindeni. Astfel, în circulara din 2 septembrie 1851, se specifica că fiecare preot trebuie să poarte: *“reverenda cu brâu, mantie și pălărie cu căpătâna scurtă rotundă, și poala cătu de largă cu șinor statului fiesce cănuia potrivită. Reverenda după*

coloru se fie neagră, iar după materie cum va fi prinderea de postavu, de materie sau și de mătasă. Brâu spre deosebirea dignitaților canonici, proto și viceprotopopii vor purta roșu, iar parochii și professorii numai negru de peru sau de mătase iar mieru nici de cătu. Mantia de ori ce materie numai neagră pote fi și spre osăbirea deregătoriilor a canonicilor va fi cu guleru roșu și brătieile cu bumbi iarăși roșii mai late, a protopopilor în locu de guleru numai șinor roșu, brătieile cu bumbi iarăși roși numai mai înguste, iar a viceprotopopilor, profesorilor și a parochilor precum guleru așa brătieile cu bumbii vor fi numai negru. Pălăria de mătase seu de păr, precum va sluji puterea însă spre deosebire canonicii, vor purta pe pălărie portopeu seu posomantu de aur mai latu cu ciucurii mai mari iar protopopii ear așa dar mai îngustu, viceprotopopii și parochii fâsie neagră de păr seu de mătasă cu ciucuri de asemenea materie”. Pentru a uniformiza obiceiul de a purta barbă, se recomandă menținerea cultului oriental, respectiv purtarea bărbii și a mustăților de către preoți. Această vestimentație era obligatorie în toate împrejurările cotidiene, în timpul exercitării serviciului religios cât și în fața autorităților administrative, politice, juridice, adunărilor mirene, și târguri²². După cum se observă, vestimentația clericilor reflecta ierarhia bisericească impusă prin dogmele ritului oriental.

Desființarea iobăgiei și împrăștierea țăranilor, înscrise în programele revoluției și confirmate de Constituția de la 4 martie 1849, nu au fost respectate de marii proprietari, care au întrebuințat toate mijloacele pentru a împiedica pe iobagi să intre în posesia loturilor de pământ care li se cuveneau. Pentru a curma abuzurile fostilor proprietari, care continuau să-i constrângă pe iobagi la diferite servituți feudale, Curtea de la Viena a fost silită să clarifice situația acestora prin acordarea patentelor din 1853, aplicabile Banatului, Crisanei și Maramureșului, iar din 1854 și Transilvaniei. În comparație cu legea din 1848, acestea extindeau emanciparea de sub dependența feudală și asupra jelerilor, foștii iobagi fiind declarați proprietari ai sesilor aflate în posesia lor, erau înființate tribunale speciale pentru judecarea proceselor dintre foștii iobagi și foștii stăpâni.

“Dintre toate legile, - scria Barițiu - câte s-au datu țierei pe cale absolutistică fără nici o desbatere parlamentară ci proprio motu, din plenitudinea puterii monarhice, nici una nu avușese influență atât de mare și durabilă asupra condițiilor de viață a poporului precum avuseră și ...

mai au până în ziua de astăzi 2 legi sau patente împărătești”²³ (patenta din 21 iunie 1854 și legea decimelor din 15 sept. 1858, conform căreia domniile au fost despăgubite pentru ștergerea zeciuilei). În aceeași ordine de idei, tot Barițiu mai remarcă că proprietarii “au știut să afle în patenta din 1854 cărlige ca să tragă pe sătenii în procese urbariale foarte periculoase, ruinătoare sub diverse titluri. Tribunalele urbariale întocmesc înadinsu spre a cumna diferențierile acelea niciodată nu le-au putut da de capăt”²⁴.

Revendicarea de către români a pământurilor avea o importanță deosebită pentru constituirea proprietății funciare românești din Transilvania, cu consecințe viitoare în dezvoltarea economică, socială și culturală a românilor. Datorită faptului că în marea lor majoritate românii nu cunoșteau conținutul acestor patente, ele fiind insuficient popularizate, a făcut ca numărul celor care își revendicau terenurile să fie mic. Sesizând pericolul că națiunea română ar putea rămâne fără proprietate, Ioan Puscariu publică în 1858, “*Partea I din Comentariul la prei înalta patenta împărătească din 21 iunie 1854 pentru Ardealu*”. Autorul lucrării nu vizează interese pecuniare, tot ceea ce dorea era “de a conferi și lucra pentru înaintarea binelui materiale și luminarea poporului român”²⁵. În circulara prin care sunt informați despre această stare de lucruri protopopii mitropoliei de Alba Iulia și Făgăraș de către Al. Sterca Suluișu, se subliniază însemnătatea pe care o are aceasta pentru bunăstarea materială a românilor. Ca urmare, “această patentă ar trebui se o scia până și cel de din urmă țieranu pe de rost; înse durere! În locu de a fi fostu lățău și tâlcuită cu de-a mărunțulu eată că poporul această legiure de trei ani de zile în cele mai multe locuri nece de nume nu i-a fostu cunoscută. Vezindu dară autoriu susu numitu că lucrările de regularea posesiunilor urbariale se începu, și că poporul nostru român, neavendu conducători sinceri vom pierde multu de in foloasele ce i le asigură aceasta prea înalta patenta, îndemnătu de amorea și zelulu seu pentru binele poporului a luat asupra-și împlinirea acestei lipse presemite propunendu și tâlmăcindu această legiure într-o limbă cât mai simplă și mai precepută așa încâtu se fia înțeles de ori cine bine și cu îndesnire”²⁶. Mitropolitul recomandă tuturor preoților procurarea unui exem-

plar din această carte și citirea ei în “*adunările cele iertate de beserecă și de legile politice*”, cei care nu vor fi știind să citească, să asculte în liniște. Poporul trebuie să fie conștient că datorită neștiinței și nepăsării “*multe prilegiuri de acestu am pierdutu și cu densele o parte mare a proprietății de pământuri, și de vomu fi asia de nepăsători după cum am fostu mai înainte, apoi pre D-zeu! Că numai două trei straformări de proprietatea moșilor - și vom remane totți fără pământuri și dacă nu vom priveghia iar vomu cădea la starea de slugitori*”²⁷.

Situația dezastruoasă a bugetului imperial după revoluție a impus cu necesitate găsirea de urgență a unor noi măsuri pentru redresarea financiară: introducerea taxei de timbru, a monopolului tutunului și a băuturilor spirtoase, taxa pentru consumul lor, contribuția pe clădiri, reglementarea contribuției personale și impozitul funciar pentru toți locuitorii²⁸.

Introducerea obligativității taxelor asupra actelor de drept, a documentelor, a scrisorilor și acțiunilor oficiale, era adusă la cunoștința episcopiei prin adresa nr. 21610 din 21 septembrie 1850. În aceasta notă se specifică că de la plata acestor taxe nu sunt scutite nici autoritățile sau persoanele clericale, actele oficiale fiind întocmite numai pe hârtie timbrată. Astfel, sunt supuse taxei de timbru: documentele de căsătorie: 15 xr.m.c. argint și extracetele matricolare (născuți, botezați, căsătoriti, morți): 15 xr.m.c.²⁹. Pentru a se conforma noilor reglementări fiscale și legii taxei timbrului, acestea sunt aduse la cunoștința protopopilor prin intermediul episcopiei la 31 octombrie s.v. 1850³⁰. Introducerea taxei de timbru a adus mari sume de bani bugetului imperial, în 1862 din taxa de timbru încasându-se suma de 11.063.792 fl³¹.

Documentele cercetate prezintă unele aspecte ale situației clerului greco-catolic din protopopiatul Tg. Mureș generate de necesitatea îmbunătățirii situației lor economice, reorganizarea serviciului religios și clarificarea situației personalului clerical, interzicerea amestecului în domeniul politic și administrativ al Principatului, trecerea la alte religii sau consecințele patentelor urbariale din 1853-1854 asupra proprietății funciare cu importante implicații naționale cu care este confruntat în primii ani după revoluție.

Ana Hancu

Note

1. Ioan Puscariu, *Notite despre întâmplările contemporane*, Sibiu, 1913, p. 15
2. Arhivele Naționale, Direcția Județeană Mures, Fond protopopiatul greco-catolic Tg. Mures, dosar 10, 225, fila 1,2
3. Ibidem, 222, fila 14
4. Ibidem, 223, fila 3.
5. Ibidem, 235, fila 11
6. Ibidem, 241, fila 8,9
7. Ibidem, 241, fila 10
8. Ibidem, 241, fila 7
9. Ibidem, 241, fila 14
10. Ibidem, 222, fila 3
11. Muzeul Județean Mures, nr. inv. 8935.
12. Keith Hitchins, *Ortodoxie și naționalitate, Andrei Saguna și românii din Transilvania 1846-1873*, București, 1995, p. 119.
13. Arhivele Naționale, Direcția Județeană Mures, Fond protopopiatul greco-catolic Tg. Mures, dosar 10, 235, fila 7.
14. Ibidem, 233, fila 1
15. Ibidem, 233, fila 2
16. Ibidem, 233, fila 3
17. Ibidem, 223, fila 4,5
18. Idem
19. Ibidem, 264, fila 1
20. Ibidem, 235, fila 2
21. Ibidem, 248, fila 5
22. Ibidem, 235, fila 8
23. George Baritiu, *Pagini din istoria Transilvaniei*, vol. II, 1890, p. 692
24. Ibidem, p. 693.
25. Arhivele Naționale, Direcția Județeană Mures, Fond protopopiatul greco-catolic Tg. Mures, dosar 10, 292, fila 12
26. Idem.
27. Idem.
28. Radu Sofroni, *Situația financiară a Transilvaniei (1849-1867)*, *Acta Musci Napocensis*, XIII, 1976, p.447
29. Arhivele Naționale, Direcția Județeană Mures, Fond protopopiatul greco-catolic Tg. Mures, dosar 10, 222, fila 11
30. Ibidem, fila 12.
31. Radu Sofroni, *op.cit.* p. 448.

Anexe

Anexa 1

Prea onorate în Christos Frate!

Excellentia Sua Gubernatoriu Tierci noastre vrendu a îmbunătăți starea clerului diocesisului acestuia, prin grațioasa sa ordinație din 8 ian.a.c. nr. 192 esită și aci numai cu sfârșitul aceiași luni primită pofteste a se informa cum și din ce au trăit până acum atâtea preoții cât și ceilalți slujitori beserecești, deosebit dasecării și cât de mare este numărul sufletelor în fieștecare parohie - dreptu că întru acestu obiectu atâtea de îmbucurătoriu spre folosul clerului atîntătoriu adequata și în ceva informație se potemu face de lipsă ași amu aflat din deregătorie pe frăția tua a te provoca ca fără întârziere și cât vei putea mai în grabă sau mergând din satu în satu, sau de nu a-i putea aciasta face chemându-i pe preoții și pe curatorii câte din 3-4 sate odată la sine-ți să ne faci cunoscutu:

1-câte parochii sunt în tractul protopopescu a frăției tuale și anumitu în fieștecare parohie câte suflete se află.

2-are parochul portie canonică de are este accia adequată sau ba?, și veniturile anuale pure, adecă: scotând afară cheltuiala și ostencala atita din canonica portie cât și cella din leuntru după patrafiru căpătate cam la cătu saru putea aestima.

3-este schola și dasecłu în parohie de este cătă plată au avutu dasecłu și din ce fondu

4-are bisericia ceva dotație szeztre spre conservare și au din accia dotație împărtășescu-se slujitorii beserecești? Despre acestea toate fiindă zebava pre paguba noastră aru fi cât mai curându a ne informa strânsă datorie se-ți tii.

Cu aciastă ocazie și proclamatia a aceluiași prea lăudatu Gubernatoriu din 17 ian. a.c. dată spre acelu scopu ti se trimite ca vezindu din accia starea cei miseră la care porni inundarea apei Vistuli au devenitu locuitorii cercului Tarnovului din Galitia, se renduesci a se vesti în toate besericile din tractul frăției tuale și prin parochii a îndemna oameni, spre ajutoriu al acelor nefericiți -iară dobândita milostenie se o administrezi concernentului domn commendante a districtului, pe lănga qui-tantie la tempul seu încoace trimitându-o.

Care toate spre împlinire frăției tuale încredințanu-le, frățiește remanemu

Prea onorat frăției tuale

Blasiu 13 febr. 850

de binevoitori în Christos frați

Consistoriu episcopesc

Stephan Man, Notariu

* Ms., Limba Română

Arhivele Naționale, Direcția Județeană Mures, Fond Protopopiatul greco-catolic Tg.Mures, 225, fila 1,2

Anexa 2

Reverendissime Domine!

Trimisi 8 l1. argintu pentru deliberatul Annei Boer din Maros Vasarhely cu multumită au primitu.-

Starea episcopului și bunului nostru părinte îmi este necunoscută, credu totuși accia a fi nefericită -atâtea au du che cauza iară sta bine, și doară saru fi trimis la Vienna spre finala decisiune. Dumnedicu știe ce va urma-hine ar fi fostu și din partea domniei tuale a se fi asternutu o cerere subscrisă de toți districtualii la excellentia sua Domnului Gubernatoru pentru absolutici stîndu-l totu clerul a fi nevinovatu -poate nici acum nu e tarziu, che precum vedu cu nu-i fundimentu a lu scutura-sapienti satis-. despre plățile protopopescei, precum și despre a tuturor salarisatilor din fundatiunea bobiana, sciindu-se din partea

capitului calea de lipsa lăudatului Gubernatoru, până va urma de acolo hotărâre cu totî suntem siliti a fi în așteptare.

Despre care grăbindu cu aciastă ocaziune a te instintia expectelor bune simtiri commendatu remanu.

Reverendissimei Domniei tuale

Blasiu, 10 Martie 1850

Credintiosu servu

Stephan Man. Notariu

* Ms. Limba română

A.N. D.J. Mures, Fond Protopopiatul greco-catolic Tg. Mures, 222, fila 3

Anexa 3

Prea onorate în Christos frate!

Pre parochul din Maros Szent Anna, Michael Kormos si cantorulu totu de acolo Ioan Korosi chemându-i prea onorat frăta tua fatia aspru să-i înfrunti, căci au îndrăsnitu cu neheita amestecare în sphaera jurisdictiunii din afară a săvârși o inquisitiune pre favoarea lui Bolya Vaszi pentru furtu si homicidiu în arestatu condusi de muiera acestuia Kormos.

Si aceasta în urma decretului guberniale sub 16 octobr. a.e. nr. 9082 către acestu consistoriu datu fără scădere înpunendu-ti-să prea onorat frăției tuale ca pre acestu deodată să-i amelinti a nu îndrăsnii a să mesteca în sphaera din afară, retele urmări de altmintrea siesi avendu a le imputa.

Care spre ducere în slărsitu scriindu-le remanenti.

Prea onorat frăției tuale

Blasiu, 30/18 apr. 1851

de binevoitori în Christos frate,

Consistoriul episcopesc

Sephan Man. notariu

* Ms. Limba română

A. N. D.J. Mures, Fond Protopopiatul greco-catolic Tg. Mures, 233, fila 2

Anexa 4

21610 -c.r. g.(cesaro regescu guberniu)

Publicatiune!

După învățatura despre obligatiunile cari le rânduesce legea provisoric, despre taxele actelor de dreptu, a documentelor, ascrisorelor si a actiunilor officioase pentru autoritățile publice, oficiurile si persoanele oficiale cari cu inceputul lunii novemebre voru sa se pună în aplicare. De suptu aceasta obligare nu suntu luate afară nece autoritățile sau persoanele spirituale - acte officioase numai pe papiru timbratu amăsuratu prescriptiunei de lege si le potu duce în implinire.

-sunt supuse legii de timbru-a)- publicarea de casătorie: 15 sr. Argintu; b)-extractele matricolare (născuti, bolczati, căsătoriti, morti, sau certificatele formale: taxa 15 sr. m.c.

Pe verso: sau publicat 18 nov. s.v. 1850

Sibiu, 21 sept. 1850

La absentarea excelentii sale D.Gubernatoru în deregătorie : Kalliany m. p.

* Tipărit, Limba română

A.N.D.J. Mures, Fond Protopopiatul greco-catolic Tg. Mures, 222, fila 11

Anexa 5

Onorate în Christos frate!

Înaltulu C.R.Guberniu sub 21 sept. a.e. nr. 21 610 s-au înduratu a da aci alăturata publicatiune, ca un îndreptariu alesu pentru persoanele ecclesiastice în privința ținerii legii despre taxele actelor si documentelor officioase adusă care spre împărtășire cu preotii sub ordinati si stânsa păzire ti să împărtășesce.

Pre lângă care cu durere suntem siliti a descoperi si aceea a aceluasiu Înaltu Guberniu indignatiune sub 2 octombrie a.e. nr. 26144 asupra acelor parochi expressă care nesocotindu ordenele de aici cu repetire circulare publicate, comisiunilor spre conscrierea poporului exmise denegându ajutoriulu seu să afle a duce matricolele foarte cu scădere si nimicu a se sili spre întregirea în cătu se poate a celu stricate sau perdute. - Care după ordeneala acum venerată cu aceea mandare îi să face cunoscutu ca pre toti parochi subordinati asia să-i îndreptezi si sub grea respundietate să-i îndatorești ca cu trebuitoarele praegătiri si extracte matricolare corecte să stieți gata spre ajutoriu comisiunilor si mândărilor Înaltului Guberniu, că altmintrea lucrându, urmările neplăcute siesi voru avea a le imputa.

[...]

Acestea spre neîntârziata publicare si strânsa ținere impunendu-ti-se cu inimile pline de simtirile multemirei-ti facem cunoscutu, ce si Excelentia sua Domnul Gubernator prein publicatiunea de sub 23 octombrie a.e. nrulu 25.148 pre calea gazetei germane din Sibiu (Siebenbürger Bote) sub nrulu aceeaia 175 din 4 Nov. a.e. s-au îndatoratu în obsee a înecunosctia, - că cercându batâr Dumnedicu prin furioasele supravenerii a grelelor tempuri nu de multu trecute biserica noastră cathedra din Blasiu până la cea mai tristă a tei podobă si visteria sua desbrăcare s-au îndatoratu iarăsi după privegetoarea sua de a pururea purtare de grijă, în departe a misca inimile unui poporu evlavnicu spre ajutorirea numitei biserici cathedra, - si acestu poporu esce a țierei de corona -Salzburg (Salisburgum), care miscatu de despoierea aceea biserica cu o sacrificatiune dreptu crestinească prin collecta liberală adunându anumitu pre sania bisericii cathedra din Blasiu 825 Rtl. m.c. aceea pe calea cesaro regesului locofitiurii de acolo sub 11 novemebre a.e. iau si admanatu vicarulu general capitulare pre lînga quitantie.

Deci în recunoasterea uneia atîta de mare binefacere crestinească, neavându noi acum alta cu ce le resplătim te se rândui-esce a îndatori pre toti parochii subordinati ca la Sîntulu Jertvelnicu să facă multemitoare pomenirea acelor binefacatori, cerându-le de la Dumnedicu daruriloru bine pămîntescu si resplătirea cerească.

În altele fratiesce remanenti

Frățici tuale
Blasiu, 31 oct. s.v. 1850

De binevoitori în Christos Frati
Consistoriul episcopesc, Stephan Man . Notariu

*Tipărit, Limba română
A.N.D.J. Mureș, Fond Protopopiatul greco-catolic Tg.Mureș, 222, fila 12

Anexa 6

Prea onorate în Christos frate!

Cererile persoanelor bisericesti către prea onorat frăția tua pentru a mijloci a lor de la plățirca darcii capului și vama pădurilor și a târgurilor scutintia date și prin prea onorat frăția tua pentru acelasu scopu încoace înaintate, cu acca înconoscitură și le retrimitem, ca după principiala constituțiunei de acum și accia a măsuratelor rânduicli praevigente, consistoriulu neputendu ceva asemenea mijloci nici acelea cereri le poate din partea sua locurilor mai înalte subșterne, remanendu,

Prea onorat frăția tuale
Blasiu, 1-a Decembrie, s.v. 1850

de bine voitori în Christos frate,
Consistoriul episcopesc,
Stephan Manfi,
notariu

*Ms. Limba română
A.N.D.J. Mureș, Fond Protopopiatul greco-catolic Tg.Mureș, 222, fila 14

Anexa 7

Onorate în Christos frate!

Spre a cunoasce cu acurațiune creștere și descreștere impopulațiunei, în tiara nostra ne fiind de adjunsu formularele cele de până acum usate, în urma a Înalțului Caesaro Regescu Ministeriu a celor dein lăuntru dein 6-a martie 1851 nr. 4073/103 emisus, s-au înduratu Înalțul Caesaro Guberniu prin decretul de 20 octomber a. c. nr. 6576 altece nouă atât pentru administrațiune, quat pentru comunitățile particulare mai folositoare formulare a prescrie și a demanda ca acelea de la începutul anului administrativu 1851 adcea de la 1-a november 1850 în privința arătării creșterii și descreșterii impopulațiunei pe viitor în tot anul să se aplice.

Aceste formulare cuprind în sine quince tabelle: 1-de cununiile unuia fieșce care administrativ an; 2-despre născuți; 3-despre prunci morți; 4-despre morții după oschită vârstă; 5-despre feliul morții.

Formularele spre acestu scopu întogmite se vor împărți de la respectivele circulare deregătorii tuturor parochilor de ori ce confesiune în limba națională împreună cu Instrucțiune, după care din registrele născuților, cununaților, și morților împlinindu-se preținsele tabelle, acele până-n 20 de zile după capetul anului administrativ adecă până-n 20 november în duo exemplare vor trebui a se trimite la Commisariatu circular, care tote laolaltă strângându-le împreună cu copiile particularelor arătări a parochilor, până-n capetul lui december vor trebui a se subșterne Înalțului Caesaro Regescu Guberniu.

Momentu a unci mai acurata statistică atât a de vederat, quat nu e îndoială che și frații parochi deplin convinși de trebuința acestui pre folositoriu lucru, după însărcinarea lor și impusă spre ușurare publicci administrațiuni cu tota silinția și conscientiositate vor împlini ca spre acest scop-despre partea lor se poftesce ca adecă înțelegând bine formularele și instrucțiunea care de respunsu comisariat în limba proprie tipărite se voru trimite; întru acele praescrisa demonstrațiune, sau arătare accurat se o înfircieze.

Iară fiindche aciastă arătare numai din matricola cununaților, hotezaților și a morților o pot face, de aci sub cea mai grea responsabilitate și pedecapsa se îndatorește unul fieșce care parochu se aihă, mai de multe ori poruncita matricola, sau protocol și întru acela, nu numai cununații, născuții și morții ci adaugându rubrice noă, întru acele și toate acele date în toată acurația să le însemne, care pentru demonstrarea statistică a anului 1851 sunt de neîncungiarată trebuința, însă din matricola până acum dusă nu se pote culege.

Spre acestu scopu și organcele politicești sunt însărcinate a da ajutoriu parochilor, de quate ori vor fi cercați spre a-i lumina și îndrepta cum se lucre, ca să fie mai nimerit acestu momentosu lucru.

Mai încolo ca poruncitele Demonstrațiuni se respondă scopului, precum de o parte trebue să fie deplinite cuprind în sine tote casurile cununaților, născuților și a morților așa de altu nimicu de prisosu, sau de două ori să nu se însemne, de aci copolația căsătoriilor mixte numai parochul, care au făcut cununia se se însemneze în Demonstrațiune, cară nu și de celălalt la casul quand amândoi parochi ar conclura la cununia mixtă, vor ave a se înțelge între sine, care se însemne acca cununie.

Despre morte celor din prinsore se va deslugi parochilor de către concernentele direcțiune acurata descriere a mortului, în care se va însemna feliul morții, dia, vrăsta, și textu mortului, care tote accurat vor fi a se însemna în arătându Demonstrațiune.

Quand mortul au murit cu morte violentă sau silnică se se hotarască chiar de au fost morte lui întru adins cu cuget și instrumentu de moarte săvârșită (cedes) sau de nu și pregetată totuși din inimicție prin întemplantare urmată (simplex homicidium).

Spre deplinita acestora lucrare vor deslugi cu adevărat tabellele și officiosa instrucțiune, care negreșit li se vor împărți tuturor parochilor, însc fiind che cei mai mulți dintre parochi sunt mai puțin cultivați, dequat se se pote aștepta de la ci unu lucru perfectu, precum se pofteste de aci se însărcieze frații protopopi ca nu numaise îndrepte pe subordinații parochi cum se lucre, ci și Demonstrațiile până nu s-ar trimite la comisariat se le poftescă la revedere și numai asia revăzuite și amendate să se trimită la locul seu.

Mai pe urmă nu putem a nu ne arăta durere care ne cuprinde căutând la trista a diocesisului nostru sorte care prin traltele și prin accia se face mai de josu, che pentru supraedificatele parochiale nu arareori cu înapoiere celor mai demni, cari nu sunt în stare de a plăti aceleși clădiri, tocmă nequalificați au trebuit a se vără la cele mai bune parochii; spre a putea dară emancipa parochiile de sub acest jug și a deschide cale slobodă la cei qualificați, se provoca toti frații protopopi ca quat vor

pute mai curundu se conseric barem cele mai bunisoare parochii cu asemenea superedificare inpowarata si cercand interaple-
ca poporul spre rascumpirare lor quand acestia au n-ar pute, au n-ar vor a le plati cu numele insemnate se se trimuta incoace,
ca sa cercamu cale, prin care s-ar pute adjuge, ca rescumperandu-se superedificatele parochiile se se emanapeze pe sama
celor ce pe drept le vor merita.

Cu toata onoria remanem
A onorateri fratiei tuale
Blasiu, 23 oct. st.v. 1851

de binevoitori
Consistoriul episcopesc
Stephan Man, Notariu

* Tiparit. Limba romana

A.N.D.J. Mures, Fond Protopopiatul greco-catolic Tg. Mures, 235, fila 11

Anexa 8

Prea Onorate in Christos Frate!

Vasilie Turck din Catina clericu si teologu absolutu a acestora diocese si pre accia parochie resolutu de catre mai multi
poporeni de acolo despre multe scaderi si excesuri greu cu acca adaogere invinovatitu ca loru de parochu se nu li se ordinezie,
si prin inquisitiune mai anteu prin comisariulu gubernulu concernente facuta apoi prin protopopul locului deplinita in
toate punctele delatiunei convinsu, in supplica sua aci in origină inchisa jeluindu-se a fi asupritu si rugandu-se a i se da com-
misiune mista spre aratarea asupririlor suale si nu asa de inecatului precum pana acum au esitu ca calea apararei sa nu fie
inchisa, cereriu lui amu aflatu cu dreptate a-i deferi

Spre o noa cercare dreptu accia "*per modum commissiōni*" in celea asupra lui din date din aci pre langa retrimite la tem-
pulu seu delatiuni si inquisitiun mai pre largu cunoscandu pe precutu onorat fratia tua prin aiciasta te renduim in acestu
negotiu de comisariu beserecescu - in care intreprindu-te cu ascultarea acolo la fata locului a acelor care voru de ave
asculta ca mai cu inredeintare si fatia cu statulu politicescu se poti lucra, sub datulu praesente ne-amu rugatu de inalt com-
mando a districtului Reteagului, ca de concomisariu se bine voiasca langa prea onorat fratia tua a admite pre comisariul
cerculare concernente cu care dară după ce despre admittere-i vei fi ori de către noi ori spre calca oficiului distictuale
ineunosciatiu, vei si avea a te pune in cointielegere.

Operatul comisiei impreună cu parecreati si celea impartasite la tempulu seu a ni se tramite asteptadu fratieste
remanemu.

Prea onorat fratiei tuale
Blasiu, 15/3 novemb, 851

De binevoitori
Alexandru Sterea Sulucz
Episcopul Fagarasului

*Ms. Limba romana

A.N.D.J. Mures, Fond Protopopiatul greco-catolic Tg. Mures, 233, fila 3

Anexa 9

Prea onorate in Christos frate!

Dupa imprejurările prin prea onortata fratia tua aratate slanta uniune in jurulu parochiei Vaja trebuindu cu strasnice
spriginita ca aiciasta sanu patimeasca scadere pre Ioanne Lorintz, parochulu de acolo din catare la emolumentulu acestia nu-
l eunosciamu de parochu Kulpiului - ci pre Georgie Popovits il vom hirotoni ca asa trimitiendu-ti-l mai incolo intieptunei
prea onorat fratiei tuale incredientiamu pre care din doi sa azezi la Kulpiu lasandu stramutarea lui Ioanne Lorintz deoarece
el s-au cerutu de cumva totusi accia nu va fi in Vaja cu detrimentul uniunei.-remanemu

Pre onorat fratia tua
Blasiu, 12 februar, 852

de binevoitori
Alexandru Sterea Sulucz
Episcopul Fogarasiului

*Ms. Limba romana

A.N.D.J. Mures, Fond protopopiatul greco-catolic Tg.Mures, 241, fila 7

Anexa 10

Prea onorat in Christos frate!

Pre clericul din Bardos, Daniele Manu indatoreseculu pre onorat fratia tua cu numele nostru ca pana in 15 zile sa se declare
in scris: au vrea a remanca in Bardos? Sau eugeta a se rezolva pre parochia Czaga-ca siguri se putemu face pentru ambele
numite parochii dispozitiunile noastre.-remanendu

Prea onorate fratiei tuale
Blasiu, 18 martie 852

de binevoitori
Alexandru Sterea Sulucz
Episcopul Fogarasiului

*Ms. Limba Romana

A.N.D.J. Mures, Fond Protopopiatul greco-catolic Tg.Mures, 241, fila 8, 9

Anexa 11

Prea onorate in Christos frate!

Pre Daniele Man clericu absolutu caruta i s-au fostu conferitu parochia Bardos, cerandu terminul de a putea veni la prim-
irea preotiei nice fiindu inca casatoritu indreptcaziatu pre onorat fratia tua anteu a se asizia cu casatoria, apoi a ispti de ter-

minulu hirotonirii. Ce se ține de frățescu studențe aici, că să se primească la seminaru, acum nu putem hotărî până cându vomu vedea și numele și vrednicia concurenților și vomu judeca și cătu în anul acesta nou se potu primi la seminaru. -remanendu

Prea onorat frățicu tuale
Blasiu 9 augustu 1852

de binevoitori
Alexandru Sterea Sulucz
Episcopul Fogarasiului

* Ms. Limba Română

A.N.D.J. Mureș, Fond Protopopiatul greco-catolic Tg. Mureș, 341, fila 9

Anexa 12

Anna Orban din Maros Vasarhely pornind procesu de despartire în contra bărbatului seu Iosiph Szakaes și luându-se de sărăcie che nu ar avea ca slujnică putere de ași conduce procurator cu cheltuele mari, pofteste a i se rendui unu preotu de către scaunul protopopescu, carele cauza pornită se i-o poarte-carcia i s-au și renduitu Domnul Ladislau Pop, parochul Szabadului.

Despre care constituire deregătoricește adeverendu, Maros Vasarhely, die 25 aprilie 852

Prin I. Farago, protopopul greco-catolic al Mureșului

* Ms. Limba Română

A.N.D.J. Mureș, Fond Protopopiatul greco-catolic Tg. Mureș, 242, fila 9

Anexa 13

Prea onorate în Christos Frate!

Ca Ioanne Tolan din Bözöd-Ujfalú din motivele de către onorat frăția tua noa sub 25-a augustu a.e. arătate, în vacanța parochie a Haraskrakului avendu filia pe Oaia să se așezie nu ne împotrivim, încredeînteîndu-te prea onorat frățicu tuale ca pentru strămutarea-i acolo ceea de lipsă se le dispui.-remanendu

Prea onorat frăția tuale
Blasiu, 30 august, 852

de binevoitori
Alexandru Sterea Sulucz
Episcopul Fogarasiului

* Ms. Limba română

A.N.D.J. Mureș, Fond Protopopiatul greco-catolic Tg. Mureș, 241, fila 7

Abstract

Aspects of the Greco-Catholic Clergy's Situation in Târgu-Mureș Archpriestry, after the Revolution from 1848-1849

The documents studied so far present some aspects of the Greco-Catholic clergy's situation, in Târgu-Mureș. These aspects reflect the following problems: the need of their economical improvement, the reorganization of the religious service, the clarification of the clerical personnel's situation, the forbidden of the ruler's intervention in their political or administrative domains, the change of the religion, the consequences of the laws of 1953 - 1954 concerning the properties, having important national implications throughout the first years that followed the revolution.